

SAMENVATTING RESULTATEN MAATSCHAPPELIJKE RONDE RES 1.0

In het kader van de RES 1.0 hebben de volgende activiteiten plaatsgevonden als onderdeel van de maatschappelijke ronde:

Op niveau van de subregio Maastricht-Heuvelland:

- Online Stakeholdersessie 10 december 2020
- Online inwonersonderzoek 23 november t/m 13 december 2020

Op niveau van de gemeente Meerssen

- Interactieve Webinar voor inwoners 22 februari 2021
- Interactieve Webinar voor ondernemers 24 februari 2021
- Interactieve Webinar voor het Groenplatform 25 februari 2021

ONLINE STAKEHOLDERSSESSIE 10 DECEMBER 2020

Opzet sessie

Voor de stakeholdersessie zijn alle relevante maatschappelijke organisaties benaderd binnen de 6 gemeenten van de subregio. Uiteindelijk hebben ca. 30 personen deelgenomen aan de sessie. De sessie was opgedeeld in drie delen. Er is gestart met een *plenair gedeelte* in de studio waarbij de wethouders van de subregio Maastricht Heuvelland aan het woord kwamen over de opdracht en het proces voor de RES Zuid-Limburg. Vervolgens werden de deelnemers doorgeleid naar drie '*breakout rooms*' om in kleinere groepen met elkaar in gesprek te gaan over de RES aan de hand van stellingen. Na afloop werd er plenair teruggekeken op de gevoerde discussies.

De volgende vragen kwamen bij de stellingen aan bod:

- Vindt u dat wij binnen onze regio wind- en/of zonne-energie buiten het bebouwde gebied moeten opwekken? Zo ja, onder welke voorwaarden?
- Vindt u dat wij binnen onze regio wind- en/of zonne-energie binnen het bebouwde gebied moeten opwekken? Zo ja, onder welke voorwaarden?

Voorkeur voor binnen of buiten bebouwd gebied

Veel deelnemers geven de voorkeur aan zonne-energie op daken. Zowel binnen het bebouwd gebied, als daken buiten het bebouwd gebied (zoals bijvoorbeeld daken van stallen).

De precieze invulling van de voorkeur voor daken ten opzichte van grondgebonden zonneparken buiten de bebouwde kom, verschilt bij de deelnemers. Een deel geeft stellig aan dat eerst zoveel mogelijk alle daken vol gelegd moeten worden voordat er gekeken kan worden naar zonne-energie in het buitengebied. Het voornaamste argument is de impact van zonneparken op het landschap. Andere deelnemers geven daarentegen aan dat zij daarnaast ook mogelijkheden zien voor grondgebonden zonne-energie in het buitengebied. Locaties dienen daarvoor wel zeer nauwkeurig te worden gekozen, waarbij hoogwaardige stukken landschap worden uitgesloten.

Industrieterreinen, wegen met geluidschermen en parkeerplaatsen worden door de deelnemers als andere mogelijke locaties genoemd voor zonne-energie. Met daken van monumenten moet terughoudend worden omgegaan.

Een aantal deelnemers geeft aan dat het vinden van locaties voor windenergie erg lastig is. Over het algemeen achten deelnemers de impact van een windmolen groter dan van zonnepanelen. Als redenen hiervoor worden de hoogte en overlast door geluid en slagschaduw genoemd. Potentiële locaties voor windenergie die worden genoemd, zijn industrieterreinen en locaties aan de landsgrens waar reeds windmolens staan (clusteren).

Voorwaarden aan zonne- en windenergie

Tijdens de gesprekken zijn door deelnemers zorgen geuit over nadelige effecten van het opwekken van zonne- en windenergie, maar ook kansen die dit met zich meebrengen. Door voorwaarden te stellen aan de opwek van zonne- en windenergie, kunnen nadelige effecten worden beperkt. De volgende mogelijke voorwaarden genoemd door deelnemers:

- De lokale omgeving moet nauw betrokken worden bij projecten.
- De revenuen van zonne- of windenergieprojecten dienen niet louter voor projectontwikkelaars en investeerders te zijn, maar terug te vloeien in de eigen omgeving. Gestreefd kan worden daarbij naar 50% participatie.
- Zonneparken kunnen door een specifieke opstelling ook mogelijkheden bieden om biodiversiteit te versterken.
- Bij het plaatsen van zonnepanelen moet gezocht worden naar mogelijkheden voor het opwaarderen van het landschap.
- Maak zo veel mogelijk gebruik van dubbele functies, zoals het combineren van parkeren en zonne-energie opwekken.
- Zorg voor een goede landschappelijke inpassing van projecten en tast hoogwaardige natuur niet aan.
- Kijk in brede zin hoe zonne-energie positief gecombineerd kan worden met de agrarische sector.

Overige onderwerpen

Deelnemers noemen de volgende onderwerpen, naast de discussie over de stellingen:

- Veel deelnemers noemen energiebesparing als een zeer belangrijk onderdeel in de energietransitie. Een deel van de deelnemers vindt dat hier nu niet genoeg aandacht voor is.
- Er wordt voorgesteld dat gemeenten het goede voorbeeld geven door zelf te verduurzamen door bijvoorbeeld zonnepanelen op gemeentelijk vastgoed te plaatsen.
- De RES kan een momentum met zich mee brengen om inwoners en bedrijven te stimuleren om te verduurzamen.
- Om zo veel mogelijk burgerparticipatie te bewerkstelligen is het nodig dat er vanuit de RES wordt gezorgd voor een basis kennisniveau over de energietransitie voor alle inwoners.
- Onderwerpen die nu geen onderdeel uitmaken van de huidige RES, maar toch relatief vaak worden genoemd door deelnemers, zijn ontwikkelingen zoals waterstof en het samenwerking zoeken met buurlanden op het gebied van energieopwekking.

ONLINE INWONERSONDERZOEK

Opzet onderzoek

Inwoners (vanaf 15 jaar oud) van de 6 gemeenten is gevraagd om een vragenlijst in te vullen. Een oproep is gedaan via huis-aan-huisbladen, de krant, online nieuwsbrieven en facebookaccounts van de gemeenten. Daarnaast hebben de Heuvelland gemeenten aan ieder adres een uitnodiging gestuurd. De vragenlijst was online beschikbaar in de periode van 23 november tot en met 13 december 2020.

In totaal hebben in de subregio Maastricht- Heuvelland in totaal 8.353 inwoners het onderzoek ingevuld. Hiervan waren er 1.281 inwoners van de gemeente Meerssen. Van dit aantal waren 19,5% tussen de 15 en 34 jaar, 26% tussen de 24 en 54 jaar, 39% tussen de 55 en 74 jaar en 16% ouder dan 75. Ongeveer even veel vrouwen en mannen hebben deelgenomen. Van de respondenten woont het overgrote deel (86%) gehuurd en in een vrijstaande woning (38,5%) of 2 onder 1 kapwoning (35%). Voor het grootste deel zijn deze woningen in de periode tussen 1950 en 2000 gebouwd.

Het onderzoek had als voornaamste onderzoeksvragen:

- Wat vinden inwoners van de klimaatdoelstellingen en energietransitie in het algemeen en in de eigen regio?
- Wat zij vinden van grootschalige opwekking van zonne-energie en windenergie op land en onder welke voorwaarden zij vinden dat dit kan plaatsvinden?

Daarnaast waren de volgende doelstellingen:

- Inwoners te informeren over de Regionale Energie Strategie Maastricht-Heuvelland.
- Meninge(n) op te halen over mogelijkheden voor zonne- en windenergie in de regio.
- Inzicht te verkrijgen in motieven of belemmeringen van inwoners om zelf bij te dragen aan schone(re) energie en in wat inwoners nu al zelf bijdragen.
- Draagvlak te vergroten voor energietransitie en schone energie in het algemeen en in de eigen regio (op basis van concept RES).

Samenvatting resultaten

De resultaten van het onderzoek kunnen als volgt worden samengevat:

Energietransitie leeft bij mensen: Van alle inwoners vindt 95% energietransitie belangrijk. Daarbij is het zo dat 99% van alle inwoners al bezig is met minder energie verbruiken. Dat lijkt deels ingegeven te zijn door financiële voordelen, maar een meerderheid doet dit (ook) vanuit de overtuiging dat energietransitie belangrijk is. Inwoners gebruiken vooral minder energie door minder stroom te verbruiken en hun woning te isoleren. Maar ook andere maatregelen worden door veel inwoners genoemd.

Urgentiegevoel klimaatverandering: De meeste inwoners vinden de klimaatverandering een probleem (89%) en zien heil in zonne- en windenergie als oplossingen voor duurzame energie (89% zon en 74% wind). Men is positiever over zonnepanelen dan over windmolens. Over *van het gas afgaan* zijn inwoners meer verdeeld. Een kleine meerderheid (51%) van alle inwoners vindt dit een goede manier vindt om klimaatverandering tegen te gaan.

Gedragsverandering en rol overheid: Van de inwoners die energietransitie belangrijk vinden, vindt een meerderheid van 50% dat dit alleen kan lukken als burgers en bedrijven hun gedrag veranderen en de overheid helpt maar niet afdwingt. In de groep inwoners die energietransitie (heel) belangrijk

vinden, en bezig is, vindt bovendien nog eens 32% dat dit alleen kan lukken als de overheid harder optreedt en hoge eisen stelt aan duurzaamheid. In de kleine groep inwoners die energie transitie niet belangrijk vinden (5% van alle inwoners), vindt 68% dat het niet gaat lukken en vinden zij dit niet erg.

Tempo maken of technologische ontwikkelingen afwachten: Het tempo dat gemaakt moet worden om grootschalig duurzame energie op te wekken wordt door inwoners verschillend beoordeeld: 51% van alle inwoners vindt dat we zo snel mogelijk aan de slag moeten. Echter 31% vindt dat eerst technologische ontwikkelingen afgewacht moeten worden. Vooral de 5% inwoners die energietransitie niet belangrijk vinden, willen liever afwachten: 79% van hen versus 38% en 22% bij de andere 2 groepen. Dit past bij de lijn van weinig eigen verantwoordelijkheid voelen door deze inwoners.

Erkenning voor Nationaal landschap Zuid-Limburg: Slechts 1% van alle inwoners in de totale regio Maastricht-Heuvelland vindt het Nationaal landschap Zuid-Limburg (helemaal) **niet** belangrijk. Dat zijn inwoners uit alle 3 de groepen inwoners. Het overgrote deel (95%) vindt het Nationaal landschap Zuid-Limburg (heel) belangrijk. De rest is neutraal (4%).

Zonnepanelen goed maar geen landschapsvervuiling: Eerder is aangegeven dat vrijwel alle inwoners (89%) zonnepanelen een goede manier vinden gezien om duurzame energie op te wekken. Er ligt een grote voorkeur om dit op daken van woningen en gebouwen, binnen en buiten de bebouwde kom. Zonneparken worden minder enthousiast ontvangen. Veel inwoners spraken zich niet uit over de stellingen over voorwaarden voor zonneparken. Het is aannemelijk dat dit komt doordat zij geen zonneparken wensen. Dat wordt bevestigd door het beeld van 43% van alle inwoners dat het landschap geen plek is voor het opwekken van duurzame energie. Ongeveer net zoveel inwoners (45%) vindt dat het onder voorwaarden wel zou mogen. Als zonneparken toch in het landschap terecht gaan komen, wensen inwoners vooral dat ze dan verstopt worden in het landschap (61%) door ze niet op 'zichtlocaties' te plaatsen of door ze in te pakken met groen. Hoe het landschap eruit ziet is voor de meeste inwoners belangrijker voor de locatiekeuze voor een zonnepark dan zo laag mogelijke kosten voor inwoners.

Windmolens geen uitgemaakte zaak: Over windmolens zijn inwoners verdeeld en kritischer dan over zonne-energie. 51% van alle inwoners in de totale regio tegen het plaatsen van windmolens buiten de bebouwde kom. Daar staat tegenover dat 35% van alle inwoners vindt dat windmolens prima in het landschap passen, vooral inwoners die energietransitie belangrijk vinden. Inwoners van de gemeente Maastricht hebben duidelijk minder weerstand dan inwoners van de Heuvelland gemeenten.

Motivatie om te verduurzamen: Een groot deel van de inwoners geven aan te verduurzamen om de klimaatverandering tegen te gaan en om de energierekening om laag te brengen. Iets minder belangrijk zijn het comfort of de waarde van de woning verhogen. Nog minder belangrijke drijfveren zijn subsidies, dat men onafhankelijk van energieleveranciers wil worden en/of het feit dat kennissen en burens het doen.

Verantwoordelijkheid voor energietransitie: Naast de rijksoverheid vinden inwoners met name zich zelf verantwoordelijk voor de energietransitie. Bedrijven, gemeenten en provincies worden ook door het merendeel van de inwoners genoemd als partijen die verantwoordelijk zijn voor energietransitie. Inwoners vinden dat gemeenten en provincies ongeveer evenveel verantwoordelijkheid hebben.

Tempo grootschalig energie opwekken: Een kleine meerderheid van de inwoners vindt dat er meteen aan de slag moet worden gegaan met de grootschalige opwek van duurzame energie. Het overige deel vindt dat er eerst technologische ontwikkelingen moeten worden afgewacht.

Locatiekeuze zonneparken: Over het feit of zonnepanelen in het landschap het beste geconcentreerd in grote clusters of verspreid geplaatst moeten worden, zijn de meningen in alle inwonersgroepen verdeeld. Er is een vrij grote 'middengroep' die zich hierover niet uitsprekt. Een mogelijke verklaring is dat zij überhaupt geen zonneparken willen, aangezien de meeste inwoners het liefst zonnepanelen zien op daken van woningen en gebouwen. Ook is men verdeeld over de vraag of zonneparken dichtbij de woonkernen of juist ver af moeten worden geplaatst. Een aantal inwoners geeft bij de toelichting aan dat langs de infrastructuur (snelwegen en spoorlijnen) of in de directe omgeving van Maastricht Aachen Airport mogelijk geschikte locaties zijn.

Open antwoorden:

Naast de keuzevragen was er ook de mogelijkheid om open antwoorden en opmerkingen te geven. Hieruit kwamen aanvullend de volgende thema's herhaaldelijk naar voren, waarbij kort een reactie wordt gegeven in relatie tot de opgave van de RES:

Waarom moet Nederland wat betreft de klimaatdoelstellingen het beste jongetje van de klas zijn?

In 1994 is het internationale klimaatverdrag in werking getreden en deze is inmiddels door bijna alle lidstaten bekrachtigd waarmee de internationale verantwoordelijkheid voor het klimaat wordt erkend en er afspraken zijn gemaakt om ongewenste menselijke invloed op het klimaat te voorkomen. In het akkoord van Parijs hebben de landen toegezegd om hun klimaatdoelstellingen verder vast te leggen. In Nederland zijn de doelstellingen en de aanpak om deze te bereiken gepresenteerd in het Klimaatakkoord van 2019. Onderdeel van deze aanpak is de Regionale Energiestrategie, welke met name moet worden gezien als een proces waarbij op regionaal niveau alle betrokken partijen samen keuzes worden uitgewerkt voor de ruimtelijke inpassing van de opwekking van duurzame energie. De nationale klimaatdoelstellingen en de RES zijn ambitieus, maar Nederland loopt in Europa en de wereld niet voorop. Het traject van de RES 1.0 dat nu gevolgd wordt, is een eerste stap en er zullen nog vele processtappen volgen waarbij telkens de balans wordt opgemaakt.

Is wat wij doen een druppel op de gloeiende plaat en maakt het weinig uit wat ik zelf als individu doe?

Uiteindelijk zal iedereen moeten worden betrokken bij het voorkomen van de negatieve gevolgen van de klimaatveranderingen. Nu al worden de effecten ervan gemerkt en als we niets doen zal dit grote gevolgen hebben. Door bij ons handelen en keuzes die we maken het duurzaamheidsaspect af te wegen kunnen we stap voor stap een duurzame toekomst voor de komende generaties realiseren. Zaken zoals elektrisch rijden en zonnepanelen op daken zijn de afgelopen jaren gemeengoed geworden. Door bijvoorbeeld bij iedere aanschaf van een apparaat voor een energiezuinige optie te kiezen en bij iedere verbouwing aan onze huizen kansen te benutten om beter te isoleren, kunnen we uiteindelijk samen grote stappen maken om de energievraag drastisch te verminderen. Dat is goed voor het milieu, maar vaak ook voor onze portemonnee en het comfort.

Waarom nemen we niet meteen kernenergie of waterstofgas mee als opties voor de RES?

Om de doelstellingen van het Klimaatakkoord en de RES te halen moet er op dit moment gewerkt worden met de technieken die nu voorhandel zijn en waarvan we zeker weten dat deze leiden tot het halen van de doelen. Op dit moment zijn dit het opwekken van energie door zon, wind en water. Daarnaast wordt er doorgewerkt aan de innovatie van bestaande en nieuwe technieken. Het is dus mogelijk dat in de toekomst en het verdere proces van de RES besloten wordt deze ook mee te nemen. Wel mag het duidelijk zijn dat deze, zoals kernenergie en waterstofgas ook grote (ook ruimtelijke) consequenties met zich meebrengen en ook goed afgewogen moeten worden.

WEBINARS ENERGIETRANSITIE 22-24-24 FEBRUARI

Opzet Webinars

Er zijn drie webinars gehouden voor de verschillende doelgroepen: inwoners (60 deelnemers), ondernemers (6 deelnemers) en het Groenplatform (7 deelnemers, waarin zitting o.a. landschapsbeheerders en organisaties). Voor de webinar met de inwoners zijn de mensen die bij het inwonersonderzoek hadden aangegeven verder betrokken te willen worden bij de initiatieven van de gemeente rond het thema energietransitie rechtstreeks aangeschreven. Daarnaast hebben oproepen via de gemeentelijke media plaatsgevonden. De ondernemers zijn via de ondernemersverenigingen uitgenodigd. De vaste leden van het Groenplatform zijn ook rechtsreeks uitgenodigd.

De webinars waren in twee delen opgezet: een eerste deel met een presentatie over de Regionale Energiestrategie en een tweede deel over de Transitievisie Warmte. Tijdens de webinars werden de deelnemers gevraagd te reageren op stellingen. Daarnaast was er een 'chatfunctie' waarbij gereageerd kon worden op de presentatie en vragen stellen aan de portefeuillehouder, en verder toelichting konden geven op de keuze 'anders' bij de stellingen.

Samenvatting Resultaten

Inwoners

Een groot aantal mensen geeft aan zelf actief te zijn met duurzaamheid, zowel door middel van het verduurzamen van de woning (isolatie, zonnepanelen) als het aanpassen van het gedrag. Het grootste deel (83%) geeft aan blij te zijn met het Klimaatakkoord en niets doen geen optie te vinden.

Van de mensen geeft 78% aan dat voor de invulling van de taakstelling van de RES eerst de daken zoveel mogelijk moeten worden benut. Het grootste deel vindt dat dit hoofdzakelijk op grote daken van bedrijfspanden moet gebeuren. Een klein deel van de mensen vindt dat er in eerste instantie grootschalig energie moet worden opgewekt in het buitengebied, dan wel onder strenge voorwaarden. Bijna de helft vindt, indien er zonneparken in het buitengebied komen, een goede landschappelijke inpassing belangrijk, voor ongeveer een kwart is van belang dat de directe omgeving van de zonneparken voldoende kan mee profiteren. Ook worden mogelijkheden bij Maastricht Aachen Airport en geluidschermen o.a. langs de snelwegen als opties genoemd.

Wat betreft de aanpak van de opgave van de Transitievisie warmte ('van het gas af') vindt bijna de helft van de mensen de kosten (de benodigde investeringen en de uiteindelijke verbruikskosten) hiervan een bepalende factor naast de duurzaamheid van de gekozen aanpak (37%). Een relatief klein gedeelte van de mensen (9%) vinden de winst voor het comfort belangrijk.

Mensen geven vooral aan zelf te willen onderzoeken hoe zijn uiteindelijk van het gas af willen gaan en daarbij een onafhankelijk adviseur (beiden 29%) te willen betrekken. Ook wil 21% graag ervaringen hierover uitwisselen met andere inwoners. Relatief een klein gedeelte (13%) zegt van de gemeente te willen leren over mogelijke opties.

Een kwart van de mensen zegt dat ze zelf al maatregelen hebben genomen en 10% zegt zelf te weten hoe dit te bereiken. Een groot deel van de mensen zegt echter momenteel afgeschrikt te worden van de kosten om geheel van het gas af te gaan en vindt het niet fair om dit volledig bij de woningeigenaren neer te leggen doordat de woningen moeten worden geïsoleerd en duurzame warmtesystemen moeten worden aangelegd. Om deze reden zien zij van het gas af gaan momenteel niet zitten. 20 % vindt dat de overheid meer moet regelen om dit mogelijk te maken, met name door meer te investeren in duurzame collectieve systemen zoals de productie van waterstofgas.

Ondernemers

Van de ondernemers die deelgenomen hebben zegt de helft blij te zijn met het Klimaatakkoord. De ondernemers verduurzamen het meest door hun pand te isoleren en door energiezuinige verlichting toe te passen. Ook de ondernemers vinden dat eerst de (grote) daken van bedrijfspanden vol gelegd moeten worden met zonnepanelen, en dan vervolgens naar mogelijkheden buiten de bebouwde omgeving gekeken kan worden. 30% vindt zonnepanelen gecombineerd met grote parkeerplaatsen ook een optie. Het merendeel noemt Maastricht Aachen Airport of bedrijventerreinen als mogelijke locaties buiten de bebouwde omgeving en vindt dat zonneparken goed moeten worden ingepast in het landschap zodat ze niet opvallen.

Een derde van de deelnemende ondernemers zegt niet te weten of hun dak geschikt is voor zonnepanelen en 80% zegt al duurzaamheidsmaatregelen genomen te hebben aan hun bedrijfspand. Wel ziet een groot deel van de ondernemers zelf 'van het gas af gaan' niet zitten. Men vindt met name dat de nationale overheid moet kijken naar grootschalige alternatieven, zoals waterstofgas en kernenergie. Wat betreft de keuze voor een alternatief voor aardgas zegt de meerderheid met name te kijken naar de winst voor duurzaamheid en de kosten. Ook wordt er waarde gehecht aan het uitwisselen van ervaringen met andere ondernemers en het inwinnen van onafhankelijk advies.

Groenplatform

Van de leden van het Groenplatform vindt iedereen het Klimaatakkoord belangrijk en is iedereen op meerdere fronten actief met verduurzamen. De overgrote meerderheid wil eerst grootschalige energie opwek door middel van panelen op daken. 15% vindt zonneparken in het buitengebied een mogelijkheid indien deze goed in het landschap zijn ingepast. Bedrijventerreinen en Maastricht Aachen Airport worden genoemd als mogelijke locaties voor zonneparken. Het combineren met andere gebiedsopgaven wordt als belangrijkste randvoorwaarde voor een zonnepark gezien, daarna de voorwaarde dat de directe omgeving kan meeprofiteren en de inpassing in het landschap. Daarbij moet er gezocht worden naar locaties waar zonneparken uit het zicht blijven en wordt er waarde gehecht aan een goede samenhang tussen landschap en energie opwek. Er is een voorkeur om zonneparken op één plaats in het landschap te concentreren.

Van de deelnemers is iedereen van mening dat de opgave voor elektriciteit en warmte goed gecombineerd moeten worden. Bij de keuze voor het alternatief voor aardgas wordt de mate van duurzaamheid het belangrijkste gevonden, vervolgens de kosten die hiervoor betaald moeten worden.

SAMENVATTING RESULTATEN

Uit de verschillende sessies is duidelijk naar voren gekomen dat men veel aandacht heeft voor de klimaatdoelen. Een groot deel van de mensen geeft aan blij te zijn met het Klimaatakkoord. Een groot deel van de mensen voelt de urgentie maar staat er ook kritisch tegenover. Men is veelal al zelf aan de slag met het verduurzamen, door maatregelen zoals isolatie toe te passen aan panden maar ook door het gedrag aan te passen.

Dat duurzame energie steeds meer opgewekt wordt door middel van zon en wind wordt als vanzelfsprekend ervaren. Wel ziet men veel discussies over alternatieven die landelijk spelen, zoals kernenergie en waterstofgas terug.

Het merendeel van de mensen vindt dat eerst zoveel mogelijk de kansen om daken van zonnepanelen te voorzien moeten worden benut voordat naar mogelijkheden buiten de bebouwde kom worden benut.

Met name worden binnen de gemeente Meerssen bedrijventerreinen, Maastricht Aachen Airport en de geluidschermen langs de snelwegen als mogelijk locaties voor panelen genoemd. Indien wordt gekozen voor grootschalige opwek in het buitengebied vindt een grote meerderheid dat dit alleen onder zeer strenge voorwaarden mogelijk moet zijn en dat de directe omgeving hiervan moet kunnen profiteren. Windmolens zijn daarentegen zeer omstreden.

Opvallend is dat bij de mensen die met landschap bezig zijn genuanceerder zijn over de acceptatie van zonneparken in het landschap. Deze mensen zien onder andere ook kansen om andere gebiedsopgaven te combineren met het opwekken van energie.

Wat betreft de opgave om 'van het gas af te gaan' staat men kritisch. Men vindt dat veel op de burgers wordt afgeschoven en te weinig aandacht wordt besteed aan de financiële consequenties van het aanpassen van panden. Wel staat men er achter om de warmtevraag te beperken in het kader van de duurzaamheid. Dit is dan ook, naast de kosten die er uiteindelijk voor moeten worden betaald, een belangrijke afweging bij de keuze voor een alternatief voor aardgas.

Veel mensen geven aan een behoefte te hebben aan het uitwisselen van ervaringen om zo van elkaar te leren bij het vinden van een alternatief voor aardgas. De gemeente en andere overheden zouden hierin een functie kunnen vervullen. De rol van de overheid wordt verder gezien om te investeren in collectieve duurzame energiesystemen.